

УДК 314.7/678:56

DOI <https://doi.org/10.30970/PHS.2022.30.10>

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ МІГРАНТІВ

Оксана Терещенко

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
просп. Перемоги, 37, м. Київ, 02000, Україна
e-mail: perekladachgr@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0856-6370*

У статті здійснено загальну характеристику соціокультурної комунікації мігрантів в розрізі активізації міграційних процесів у світі й Україні. Підсумовано, що у загальному розумінні соціокультурна комунікація – це сукупність різноманітних форм відносин, міжособистісної та групової комунікації представників різних культур. Очевидно, що міграція – один з основних процесів міжкультурної взаємодії. Розгорнуто показано роль міжкультурної комунікації в інтеграції мігрантів у контексті суспільних процесів країн-донорів і країн-реципієнтів. Культура, соціокультурна комунікація і мова являються основою взаємодії індивіда або групи та суспільства для формування нових форм соціального розвитку. З культурфілософської точки зору спілкування відбувається завдяки зовнішнім міжетнічним та внутрішньо-етнічним зв'язкам. За допомогою комунікації відбувається обмін міжкультурною інформацією, яка необхідна для комфортного та стабільного спілкування комунікантів та успішної інтегрованості мігранта в іноземне суспільство. В умовах міграції місцеве співтовариство як інтегруючий суб'єкт характеризується актуалізацією культурно-психологічних і ресурсно-організаційних інтеграційних якостей. У процесі соціокультурної взаємодії мігрантів і корінного населення змінюється етнокультурне буття всіх учасників процесу. При контакті з мігрантами, які представляють інші етноси та культури, мігранти неминуче вбирають певні риси побутової поведінки, традиційні форми організації життя, елементи народної міфології, релігійності та художньої культури, особливості етикету, мовні обороти, лексичні та граматичні засоби. Визначено бар'єри в комунікації мігрантів у країні-реципієнті: мовні (неспроможність висловити думку у повній мірі у зв'язку з недосконалим знанням мови посередника, або мови одного з учасників спілкування), бар'єри сприйняття (інший світогляд, менталітет), бар'єри, що зумовлені впливом культури (непорозуміння через інші культурні цінності), бар'єри як результат суперечливої невербальної комунікації, бар'єри соціальної дистанції.

Ключові слова: особистісна міжкультурна комунікація, діалог культур, мігранти, бар'єри комунікації, соціокультурна взаємодія, інтеграція.

Вступ

В даний час процеси міграції є найважливішим фактором змін в економічній, соціальної та культурній сферах. Міграція впливає на перетворення просторових соціальних відносин. Соціальні зміни на макро- і мікрорівні, що відбуваються під впливом міграційних процесів, можна визначити як перетворення в соціальній структурі спільноти, що приймає, соціально-демографічну трансформацію цієї спільноти, зміни в соціально-рольових і соціально-культурних структурах суспільства іммігрантів. Наприклад, розширення «імміграційної експансії» у другій половині ХХ ст. призвело до того, що з'явилися спільноти з великою культурною та етнічною різноманітністю. Кожній із приймаючих мігрантів країн довелося обирати свій шлях регулювання цього процесу.

Сьогодні соціокультурні й міжкультурні комунікації поширені повсюдно і є невід'ємною частиною життя людей. Але чи є міграція частиною соціокультурної взаємодії? У загальному розумінні соціокультурна комунікація – це сукупність різноманітних форм відносин та спілкування між індивідами та групами, що належать до різних культур. Очевидно, що міграція – один з основних процесів міжкультурної взаємодії. Позаяк, вона створює можливість налагодження стійких міжкультурних комунікативних відносин. Про це ведуть мову соціальні філософи сучасності, зокрема О. Білик та Т. Брагіна, котрі досліджують комеморативні практики в процесі соціалізації освітніх мігрантів у соціокультурному просторі сучасної України [4]. Тоді як А. Камбур спрямувала свої наукові пошуки на умові ресоціалізації особистості мігранта [6]. Примітно, що М. Ковінько вивчала міжкультурну комунікацію з точки зору її типологічних вирімів з метою [7], зокрема, конкретизації трансгресії повсякденності з досвіду переселення в умовах гібридної війни на Донбасі [8]. Цінними є висновки Є. Ерфан щодо особливостей міжнародної міграції висококваліфікованих працівників [5]. Своєю чергою О. Попова виокремила чинники неефективності соціальної комунікації вимушених мігрантів у приймаючому суспільстві [12], апелюючи до результатів дослідження про фактори та бар'єри соціальної адаптації вимушених переселенців (Е. Батаєва, О. Попова [2]). Разом з тим проблематика соціокультурної комунікації мігрантів в контексті останніх геополітичних подій не знайшла належного відображення в наукових доробках сучасних авторів.

Нині проблема міграції є надзвичайно актуальною для реалій українського суспільства. Російсько-українська війна диктує нові умови соціального, економічного, освітнього життя. Тому мільйони людей змушені стати мігрантами, задля пошуку безпечних місць для життя. Очевидно, що війни та будь-які транскультурні міграції були і є, водночас, процесами соціокультурної й міжкультурної комунікації.

Мета дослідження полягає у виявленні ключових соціальних й філософських аспектів соціокультурної комунікації мігрантів як наслідку міграції. Досягнення мети передбачало реалізацію низки завдань, серед яких: проаналізувати методологічні засади дослідження; розкрити сутність міжкультурної комунікації в контексті міграції; проаналізувати явище міжкультурної комунікації в розрізі діалогу культур; виявити ключові засади теорії комунікації в соціокультурній взаємодії мігрантів; конкретизувати соціально-культурне й соціально-філософське значення міжкультурної комунікації мігрантів.

Методологія дослідження інтегрує погляди корифеїв соціології, філософії, психології, антропології на проблему налагодження комунікації, що підтверджує міждисциплінарність проблеми соціокультурної й міжкультурної комунікації людей, в тому числі мігрантів. Так, термін «міжкультурна комунікація» у 1950-х роках в науковий обіг ввів американський культуролог Едвард Холл. Дослідник переконував наукову громадськість, що *міжкультурна комунікація* це «ідеальна мета, до якої має прагнути людина у своєму бажанні якнайкраще та ефективніше адаптуватися до навколишнього середовища» [11, с. 365]. Міжкультурна комунікація породжує «новий загальний соціум культури, особливу соціальність, форму вільного спілкування людей у силовому полі діалогу культур». Погляди К. Апеля в першу чергу зорієнтовані на контекст нових цивілізаційних умов сучасних комунікативних спільнот і пошук можливостей збереження стійких форм внутрішньої регуляції поведінки людини [1].

Розширюють методологію дослідження соціокультурної комунікації мігрантів погляди М. Ковінько, що «осмислення соціокультурного розмаїття, прагнення до розуміння Іншого, міграційні виклики, поширення мережових і потокових форм суспільного життя зумовлюють увагу сучасної філософії до концептів «порубіжжя», «культурний перехід», до процесів соціальної інклюзії та маргіналізації. Дискусія щодо багатополарності

світу виявляє суспільні небезпеки і ризики, пов'язані з прагненням країн із недемократичними режимами завоювати пріоритетні політичні, військові, економічні позиції. Багато суспільств, до яких належить і Україна, переживають процес прискореного розвитку національної самосвідомості на тлі транснаціональних інтеграційних контекстів і посилення національної солідарності» [7, с. 9-10]. Таким чином відбувається ідентифікація себе з Іншим. Що потребує усвідомленого діалогу. Водночас у процесі дослідження використано теоретичні методи, а саме: порівняння, узагальнення, синтез, аналіз та ін.

Міжкультурна комунікація як складник феномену міграції

Наявність активної міжкультурної комунікації в умовах надання пріоритету свободі і відповідальності людей, які прагнуть так змінити існуючі соціальні структури, щоб вони відповідали збільшеним потребам і здібностям індивідів та їх колективів, відкриває простір для цілераціональних інновацій, веде до взаємної трансформації. Але в цьому випадку мультикультурне суспільство неминуче трансформується у третій стан, породжуючи форми культури, не тотожні ні споконвічній, ні мігрантській культурі.

Роль міжкультурної комунікації та інтеграція мігрантів в суспільні процеси приймаючої країни підвищують значущість досліджень комунікативної складової міграційних процесів та мігрантської поведінки. У найзагальнішому сенсі під комунікацією розуміється будь-який обмін інформацією між динамічними системами або підсистемами цих систем, які здатні приймати інформацію, зберігати її, перетворювати.

Але комунікація у соціологічних та соціокультурних дослідженнях розуміється набагато ширше, ніж просто передача інформації. Будь-яка соціальна дія орієнтована на інших, здійснюється у відносинах з іншими індивідами як взаємодія, тому потрібне єдине розуміння ситуації, в якій вона відбувається. Досягається це єдине розуміння у процесі комунікації як обміну смислами та розумінням ситуації. Комунікація, таким чином, є смисловим аспектом соціальної взаємодії, обміну смислами і значеннями, в ході якого формується загальне поле смислів, загальний смисловий універсум.

Діалог культури в розрізі міжкультурної комунікації

Культура, соціокультурна комунікація і мова являються основою взаємодії індивіда або групи та суспільства для формування нових форм соціального розвитку. Творчість, об'єднані традиції, постійне оновлення, поповнення якісними змінами в культурі здійснюються у процесі спілкування. Саме комунікація формує культурний простір. З культурофілософської точки зору спілкування відбувається завдяки міжетнічним та внутрішнім зв'язкам. За допомогою комунікації відбувається обмін міжкультурною інформацією, яка необхідна для комфортного та стабільного спілкування комунікантів та успішної інтегрованості мігранта в іноземне суспільство. У зв'язку з цим, використовується таке поняття як «діалог культур».

Термін «діалог культур» використовується з XIX сторіччя і його значення – зближення країн, народів, обмін та ознайомлення з їхніми культурними цінностями, насамперед у культурній сфері. У зв'язку з цим філософи, психологи, культурологи, психолінгвісти, антропологи, соціологи зробили певні спроби до того, аби створити та описати цілісну теорію комунікації. Розвиваючи теорію функціональних можливостей спілкування на різних рівнях, вони спробували це пояснити особливостями соціально-психологічного середовища, соціальної ситуації, змісту і мети взаємодії. Це такі функції спілкування: інформаційно-комунікативна (обмін інформацією), регуляційно-комунікативна (регуляція поведінки, спільної поведінки у процесі взаємодії), афективно-комунікативна (регуляція емоційної сфери людини) [15, с. 45].

Водночас, існують такі різновиди спілкування: моно-лог (μόνο гр. – один), діалог (δύο гр. – два), полі-лог (πολύ гр. – багато). Завдяки таким різновидам комунікації

відбувається взаємодія культур Заходу і Сходу, Європи й Азії, Півдня і Півночі. Окрім того, для адекватної міжкультурної комунікації необхідна відповідність картин світу комунікантів.

Умовою комунікації людей виступає загальний символічний простір смислів. Пошук та вироблення такого простору становлять стратегію глибинної культурної інтеграції мігрантів. Водночас, очевидно, що нав'язування загальних смислів є неможливим, тоді як інтеграція мігрантів в соціокультурний простір приймаючої країни відбувається лише в процесі культурного діалогу. Діалогову модель інтеграції можна використовувати як аналітичний інструмент для комбінування різних стратегій інтеграції. Діалог як практична модель інтеграції мультикультурного суспільства передбачає вивчення комунікаційної взаємодії як зіткнення культур на макросоціальному й на мікросоціальному рівні.

Сучасна наука пропонує ряд підходів у рамках інтерпретативної соціології, спрямованих на дослідження символічного та комунікативного аспекту соціальної взаємодії. Висновки та результати цих досліджень не суперечать соціокультурному підходу. Якщо соціокультурний підхід створює уявлення про суспільство як цілісну структуровану систему, виявляє основу цієї цілісності – культуру, виявляє моделі та прогнозує траєкторії соціальних змін, то культурний аналіз на мікрорівні здатний на загальному полотні прорисувати чіткіше деталі дослідження процесів міграції, пояснити індивідуальні аспекти досвіду, конструювання нової соціальної реальності у міжіндивідуальних взаємодіях.

Ключові засади теорії комунікації в соціокультурній взаємодії мігрантів

Згідно з викладеним вище, аби краще описати та дослідити соціокультурну комунікацію мігрантів, ми проаналізуємо певні аспекти теорії комунікації. Оволодіння культурно-мовним кодом мови, що вивчається, стає невід'ємною умовою компетентної участі мігранта в соціокультурній комунікації. Система комунікації поділяється на вербальну (мова) та невербальну (міміка, жести, візуальне спілкування), а комунікативний акт є одиницею спілкування, де ми виділяємо: відправника, одержувача, форму повідомлення (вербальна чи невербальна), канал зв'язку, код (знаки), тему, середовище та контекст.

Зупинимося на цих аспектах більш докладно. Про сам контекст ми можемо говорити, коли відправник та одержувач належать до різних культур і їм обом не зрозуміла або тематика або мова спілкування. Це може бути комунікування між мігрантами різної етнічної приналежності всередині одного спільного соціального простору, та комунікація мігранта з корінним жителем. В першому випадку важливо знайти взаєморозуміння шляхом вивчення спільної вербальної мови країни, в якій перебувають мігранти. В другому випадку – носій мови має значні переваги, тому що знаходиться на своїй території і у рідному середовищі, а мігрант має певні переваги у спілкуванні з носієм мови, тому що може перебрати коректні та правильні комунікативні навички. Щодо невербальної комунікації – тут ситуація складніша, тому що навички у всіх етносів різні, засвоєні ще з дитинства та діють на рівні рефлексів. Але при великому бажанні та зануренні в іноземне середовище, мігрант-комунікант може з часом засвоїти невербальне мовлення майже досконало.

Так, якщо взяти вивчення іноземної мови мігрантами – це найважливіший аспект вливання в іноземну культуру. Для прикладу, якщо йдеться про таку рідкісну мову як грецька або китайська – це дійсно складно, тому що ці мови за знаковими системами є дуже складними. В комунікації існує два напрямлення передачі інформації – направлення «Я-ВІН», де Я – суб'єкт передачі та ВІН – об'єкт, адресат. Тут відзначається, що до початку акту комунікації певна інформація відома «мені» та не відома «йому». Та направлення «Я-Я», де суб'єкт передає послання самому собі [7, с. 56-57].

Якщо стати на місце перекладача та звернутися до аналізу перекладеного твору на іноземну мову, особливо віршованого, то ми можемо помітити, що на початку роботи

над перекладом йде передача інформації за системою «Я-Я». Нам потрібно максимально точно передати переклад тексту, зрозуміти самому перекладачеві модель «Я-Я», структуру, ритм, підібрати найбільш відповідні слова-синоніми, для передачі потім іншому адресату (читачеві) модель «Я-ВІН». У процесі перекладу тексту (контексту) ми також звертаємося до каналу автокомунікації. Це внутрішня, німа, мовчазна мова. При внутрішній мові ми можемо як автоматично сприймати твір (за допомогою очей або слухання, без вокалізації), так і думати про нього (якщо знаємо його напам'ять) та аналізувати текст в процесі діалогу з самим собою. Таким чином і відбувається засвоєння іноземної мови мігрантом, шляхом повного занурення в мову, промовлянням подумки слів, фраз та діалогів, аби іноземна мова закарбувалася у підсвідомості та стала «своєю».

Комунікативні канали притаманні не тільки художнім текстам, але є складовою культури. І це справді так. Кожна культура складається з обох напрямлень передачі інформації. Ще більш вона ускладнюється, коли йдеться про вивчення іноземної мови мігрантами. Тоді модель «Я-Я» та «Я-ВІН» подвоюється. На початковій стадії емігрант слухає та завдяки «внутрішній мові» перекладає слова чи текст, аби зрозуміти про що йде мова. Модель «Я-Я» – розкодування знаків. Далі – йде процес комунікації «Я-ВІН», де відбувається передача адресату та обмін інформацією. Таким чином, для того, аби відбулася успішна міжкультурна комунікація, мігрантам потрібні певні знання та навички. У зв'язку з цим, введено таке поняття як «міжкультурна компетенція». Міжкультурна компетенція включає в себе три складові: мовну, комунікативну та культурну компетенцію, при умові адекватного спілкування в конкретній соціальній групі. В даному випадку ми говоримо про спілкування мігрант-іммігрант та емігрант-носії мови-іммігрант (іммігрант – це емігрант, який вже успішно інтегрувався в іноземне середовище).

Разом з тим, не можемо не сказати про існування бар'єрів в комунікації мігрантів (перешкоди, які заважають позитивному міжкультурному спілкуванню). Зокрема йдеться про такі:

мовні – неспроможність висловити думку у повній мірі у зв'язку з недосконалим знанням мови посередника або мови одного з учасників спілкування;

бар'єри сприйняття – іншій світогляд, менталітет;

бар'єри зумовлені впливом культури – непорозуміння через інші культурні цінності;

бар'єри як результат невербальної комунікації, вражень, дистанції (інтимної, особистої, соціальної, публічної) [3].

Соціально-культурне й соціально-філософське значення міжкультурної комунікації мігрантів

Для мігранта поняття діалогу, свідомості та слова мають особливе значення. Без цих компонентів іноземний громадянин не зможе інтегруватися в нове суспільство. Якщо мігрант не вивчить мову країни свого перебування, не буде вести конструктивні діалоги з іншими, не буде придивлятися та, в якійсь мірі, копіювати місцевих жителів і не ідентифікуватиме себе з ними, то ніколи не ввійде в нове суспільство. «Я» стає самим собою, тільки розкриваючи себе для Іншого, через Іншого та за допомогою Іншого.

Велике значення в соціокультурній комунікації відіграють такі поняття як «менталітет», «національний дух», «національний характер» та ін. Мігрант, переїжджаючи в іншу країну, має розуміти з чим він зіткнеться. Дуже складно у зрілому віці змінювати звички, принципи, навички, вивчати іноземні мови. Потрібно бути готовим до якісних змін, та й взагалі до зміни себе в цілому, аби успішно інтегруватися в іноземне середовище та не стати маргіналом. Як ми зазначали вище, потрібна відповідність картин світу між комунікантами. Це визначається часом та простором. Ми можемо тільки з часом

визначити, шляхом емпатії, схожістю психологічних чинників, відчуттям «свого місця» під сонцем чи є саме ця іноземна держава «вашою», чи вона зовсім випадає з особистнісного світосприймання. Але усе це ми можемо зрозуміти шляхом комунікації, спілкування, взаємодії з людьми.

Згідно з цим, соціокультурна комунікація, культурна ідентифікація мігранта залежить від певних параметрів: гендеру; расової, етнічної, географічної приналежності, віку, статусу та ін. Для прикладу, спілкування між чоловіком та жінкою у всіх країнах різне та мають певні правила. В країнах «гарячих», таких як Греція та Італія, є нормою робити компліменти та виражати своє захоплення жінкою шляхом викрикування на вулицях, але для неї, у якої інші поняття щодо залицяння, це може викликати образу. Щодо географічної приналежності, мігрант з теплої країни з найбільшою вірогідністю вибере теплу країну для міграції.

Загалом, інтеграція мігранта в іноземне суспільство та адаптація до нового культурного середовища відбувається шляхом «культурного шоку» і проходить три стадії міжкультурної трансформації особистості: стан долімінальний, лімінальний та постлімінальний при позитивній трансформації, формується в міжкультурну особистість, шляхом засвоєння іноземної культури при повному збереженні своєї рідної культури. У цьому разі ми можемо говорити про набуття «подвійної ідентичності» іммігранта.

Погоджуємось з висновками О. Попової, що «одним з основних чинників ефективної комунікації є узгоджене розуміння контексту комунікації усіма її учасниками. Під «контекстом комунікації» дослідниця розуміє середовище, в якому існують та вступають у взаємодію один з одним певні соціальні актори. Однакова інтерпретація контексту допомагає учасникам комунікації знаходити спільну мову і уникати непорозумінь. Можна виокремити кілька різновидів контексту, які можуть впливати на рівень взаєморозуміння соціальних акторів: фізичний контекст (місце, час та інші фізичні умови, в яких проходить комунікація); соціально-рольовий контекст; емоційний контекст; контекст, що задається темою спілкування. У випадку комунікації між вимушеними мігрантами та представниками приймаючих громад можна припустити, що всі ці форми контексту комунікатори можуть сприймати порізно. Фізичне середовище для місцевих мешканців є звичним, в той час як для мігрантів воно є не тільки незнайомим та малозрозумілим, але й може виступати як стресовий фактор, бо є атрибутом вимушеного переїзду. Нові соціальні ролі теж сприймаються вимушеними мігрантами як незвичні, некомфортні, а іноді й зовсім неприйнятні (особливо в перший час після переїзду), від яких вони часто відмовляються. Емоційний контекст сприйняття та довіри для мігрантів є дуже важливим, але його можуть не розуміти і не забезпечувати місцеві мешканці, навіть якщо вони співчують переселенцям. Семантичний контекст комунікації може бути сприйнятий вимушеними мігрантами та місцевими мешканцями по-різному з багатьох причин: від суто мовних розбіжностей до неправильного розуміння комунікативних мотивів сторін взаємодії» [12, с. 44].

Отже, по-перше, соціокультурний конфлікт зумовлює «появу» мігранта, його «виштовхування» (добровільне чи примусове) із «домашнього» соціуму. Навіть якщо причини міграції не залежать від самих мігрантів, а переміщення відбуваються всупереч їхньому бажанню (насильницька репатріація, втеча від стихійних лих та голоду), соціокультурний конфлікт є як протиріччя між потенційними можливостями та втратами у ситуації міграції. Наприклад, уникаючи голоду у своїй країні, людина отримує ситуацію дискримінації, відірваності від історичного та релігійного коріння, необхідність вивчення нової мови, в обмін на хліб і роботу позбавляється можливості вільного відправлення релігійного культу тощо. Вирішення конфліктів, що викликаються міграцією, адаптація

мігрантів у новому суспільстві вимагають виявлення соціокультурного конфлікту з використанням різних соціологічних процедур та методик.

По-друге. У суспільстві, що приймає мігранта, формується нове конфліктне поле, пов'язане зі зіткненням як мінімум двох культур – іммігрантської культури та культури суспільства, що приймає. Якщо цінності іммігрантської культури не суперечать чи близькі культурі приймаючого суспільства, конфлікт слабкий. У той же час мігрантофобія приймаючого суспільства, анклавізація та культурне самозамикання мігрантів веде до консервації багатьох етнічних та релігійних конфліктів.

По-третє, вирішення соціокультурного конфлікту, що виникає в результаті імміграції представників інших соціумів та культур, передбачає: 1) знищення однієї з культур; 2) перетворення однієї з культур (мігрантської або приймаючого суспільства) на свого візаві; 3) «закрите» існування культур без змін; 4) взаємна зміна культур мігрантів та приймаючого суспільства в ході постійних кроскультурних контактів та формування нового типу особистості-суспільства.

Ці абстрактні моделі, виведені логічним шляхом, реалізуються практично таким чином. Толерантне до національних культур суспільство підтверджує їхнє право на культурну автономію і допускає можливість існування національно-культурної своєрідності, хоча форми та ступінь визнання культур можуть різнитися. Це може бути сегрегація та апартеїд, що допускають інші культури, але встановлюють межі повноцінного впровадження. Мультикультуралізм передбачає створення культурної різноманітності на основі взаємного визнання та диспаритетності культур.

Названі моделі являють собою не тільки практикоорієнтовані стратегії інтеграції іммігрантів в нове суспільство, але і виступають способами трансформації самого суспільства і зміни характеристик особистостей, згідно з принципом антропосоціетальної відповідності. Досягається антропосоціетальна відповідність на основі «принципу закритості» та «принципу відкритості». У першому випадку встановлюється відповідність характеристик людини соціетальним структурам, що вже склалися. Мігранти підлаштовуються під існуючі принципи та норми, що обмежують або закривають простір для реалізації їх власної культури (апартеїд, сегрегація) або приймають норми та принципи суспільства, що приймає (асиміляція). Претензії до мультикультуралізму ґрунтуються на культивуванні цілісності та закритості культур, яке перетворює суспільство в культурному сенсі на «мозаїчне панно» (концепт так званого «мозаїчного мультикультуралізму» [16]) і веде до розриву всіх соціальних взаємодій, крім «фольклорно-етнографічних».

Наявність активної міжкультурної комунікації в умовах надання «пріоритету свободам і відповідальності людей, які прагнуть так змінити структури, що склалися, щоб вони відповідали збільшеним потребам і здібностям індивідів та їх колективів, відкриває простір для цілераціональних інновацій» [7], веде до взаємної трансформації. Але в цьому випадку мультикультурне суспільство неминуче трансформується у третій стан, породжуючи форми культури, не тотожні ні споконвічній, ні іммігрантській культурі.

Роль міжкультурної комунікації в інтеграції підвищує значущість досліджень комунікативної складової міграційних процесів та мігрантської поведінки.

Висновки. В умовах міграції місцеве співтовариство як інтегруючий суб'єкт характеризується актуалізацією культурно-психологічних і ресурсно-організаційних інтеграційних якостей. Культурно-психологічні якості спрямовані на встановлення балансу толерантності та інтолерантності у взаємодії соціальних одиниць, інтеграції шляхом оптимізації їх консолідаційних цінностей. Цьому сприяють інтегративні якості спільноти – здатність до забезпечення двосторонньої адаптації, націленої на подолання морально-психологічного бар'єру між мігрантами та місцевою спільнотою. Ресурсно-організаційні якості

інтегруючого співтовариства припускають оптимізацію культурно-комунікативних ресурсів соціальних одиниць інтеграції за допомогою відтворення здатності співтовариства до подолання відмінностей та конфліктів з урахуванням цінностей та інтересів автономних акторів, ціннісних патернів їх взаємодії, до обміну соціокультурним досвідом та освітою.

У процесі соціокультурної взаємодії мігрантів і корінного населення змінюється етнокультурне буття всіх етносів, що беруть участь в такому процесі. При контакті з мігрантами, які представляють інші етноси та культури, приймаючий народ неминуче сприймає деякі риси побутової поведінки, традиційні форми організації життя, елементи народної міфології, релігійності та художньої культури, особливості етикету, мовні обороти, лексичні та граматичні засоби.

Розширення міграційних процесів у всьому світі породило потребу у нових формах соціокультурної та міжетнічної взаємодії, викликало необхідність оптимізації відносин в умовах мультикультурних товариств між представниками різних культур та субкультур, потребу у системному осмисленні здатності різних етнокультурних суб'єктів до міжкультурної комунікації. Міграційні хвилі, породжуючи проблеми соціального характеру, здебільшого видозмінюють культурний простір: відбувається неминуха трансформація місцевих культур – з одного боку; дефіцит людських ресурсів, розрив між економічно розвиненими та відсталими чи несприятливими регіонами – з іншого. Отже, міграція – невід'ємна частина взаємодії культур. Вона виступає як один із найважливіших процесів міжкультурних комунікацій, результати якого можуть бути як позитивними так і негативними: взаємопроникнення культур, що сприяє міжкультурному збагаченню та розвитку загальнолюдської системи культур, забезпечує глибоке розуміння власних цінностей та норм і поглядів навколишніх культур, та взаємовідторгнення культур, що веде до міжкультурних конфліктів. Виявлення негативних результатів міграції в розрізі міжкультурних комунікацій вважаємо перспективами подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Апель К. О. Ситуація людини як етична проблема. Комунікативна практична філософія. К.: Лібра, 1999. 356 с.
2. Батаєва Е. В., Попова О. А. Фактори і бар'єри соціальної адаптації вимушених мігрантів. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». «Політологія. Соціологія. Право», 2018. № 40(4). С. 20-27.
3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К.: Довіра, 2007. 205 с.
4. Білик О., Брагіна Т. Комеморативні практики в процесі соціалізації освітніх мігрантів у соціокультурному просторі сучасної України. Вісник ХДАК. 2019. Випуск 56. С. 19-28.
5. Ерфан Є. А. Особливості міжнародної міграції висококваліфікованих працівників. Наук. вісн. Ужгород нац. ун-ту. 2018. № 18. Ч. 2. URL: http://lib.znau.edu.ua/jirbis2/images/phocagallery/2017/Pryklady_DSTU_8302_2015.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
6. Камбур А. В. Ресоціалізація особистості мігранта. *Релігія та соціум*. 2020. №. 3-4 (39-40). С. 24-29.
7. Колінько М. В. Міжкультурна комунікація: топологічний вимір : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. 344 с.
8. Колінько М. В. Трансгресія повсякденності: досвід переселення в умовах гібридної війни на Донбасі. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / під заг. ред. проф. Р. О. Додонова. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. С. 363–379.
9. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
10. Giddens A. *Consequences of Modernity*. Cambridge : Polity Press. 1990. 276 p.

11. Hall E. T., Hall M. R. *Hidden Differences: Studies in International Communication*. Hamburg : Gruner & Jahr, 1983. P. 24.
12. Ророва О. Чинники неефективності соціальної комунікації вимушених мігрантів у приймаючому суспільстві. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2020. № 44(-). С. 43-49.

SOCIO-CULTURAL COMMUNICATION OF MIGRANTS

Oksana Tereshchenko

*National Technical University of Ukraine
"Ihor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
37, Peremohy ave., Kyiv, 02000, Ukraine
e-mail: perekladachgr@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0856-6370*

Article deals with the general characteristics of socio-cultural communication of migrants in terms of the activation of migration processes in the world. It has been summarized that, in the general sense, sociocultural communication – is a set of various forms of relations, interpersonal and group communication of different cultures representatives. It is obvious that migration – one of the main processes of intercultural interaction. The role of intercultural communication in the integration of migrants in the context of social processes of donor and recipient countries has been shown. Culture, socio-cultural communication and language are the basis for interaction of individual or group and society for the formation of new social development forms. From the philosophical point of view of cultures, communication takes place thanks to external inter-ethnic and intra-ethnic ties. With the help of communication, intercultural information, which is necessary for comfortable and stable communication between communicators and the successful integration of a migrant into a foreign society, is exchanged. Within the migration, the local cooperation, as an integrative subject, is characterized with the actualization of cultural psychological and resource organizational integration qualities. In the process of socio-cultural interaction between migrants and the indigenous population, the ethno-cultural existence of all participants in the process changes. In contact with migrants who present other ethnic groups and cultures, migrants inevitably absorb certain features of everyday behaviour, traditional forms of life organization, elements of folk mythology, religiosity and artistic culture, peculiarities of etiquette, language turns, lexical and grammatical means. The following barriers in the communication of migrants in the recipient country have been identified: linguistic (inability to fully express an opinion due to imperfect knowledge of the mediator's language or the language of one of the participants in communication), perception barriers (another worldview, mentality), barriers due to the influence of culture (misunderstanding due to other cultural values), barriers as a result of conflicting non-verbal communication, barriers of social distance.

Key words: personal intercultural communication, dialogue of cultures, migrants, communication barriers, socio-cultural interaction, integration.